

Jaarverslag Betrouwbaar Biologisch: Toezicht en Certificatie in 2025

Factsheet bio-sector in 2025

Skal Biocontrole in 2025:
Toezicht

Skal Biocontrole in 2025:
Bedrijfscertificatie

Skal Biocontrole in 2025:
Financiën

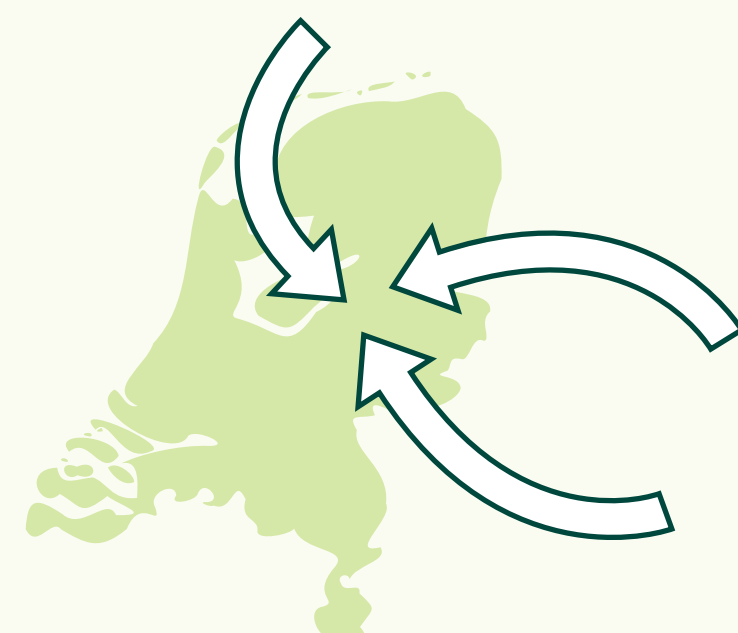

Skal Biocontrole in 2025
Organisatie

Voorwoord
Renée Bergkamp

Voorwoord
Nicolette Klijnhout-Klijn

Skal Biocontrole in 2025:
Import

Skal Biocontrole in 2025:
Informereren

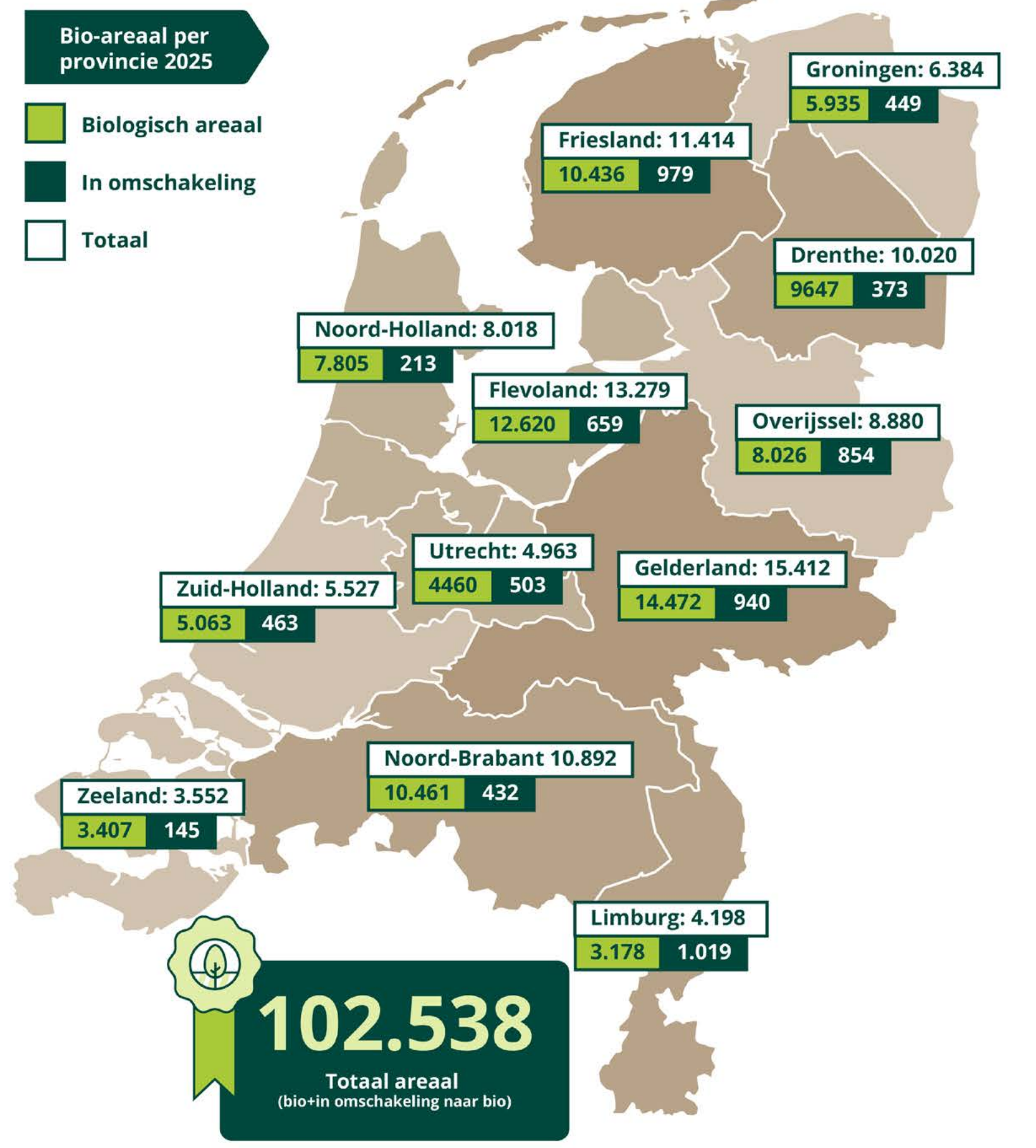
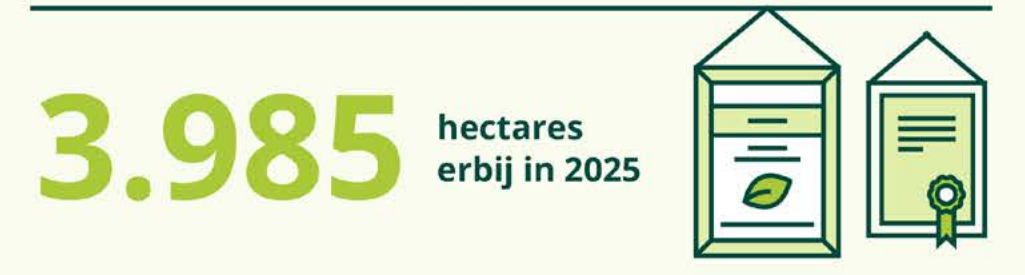
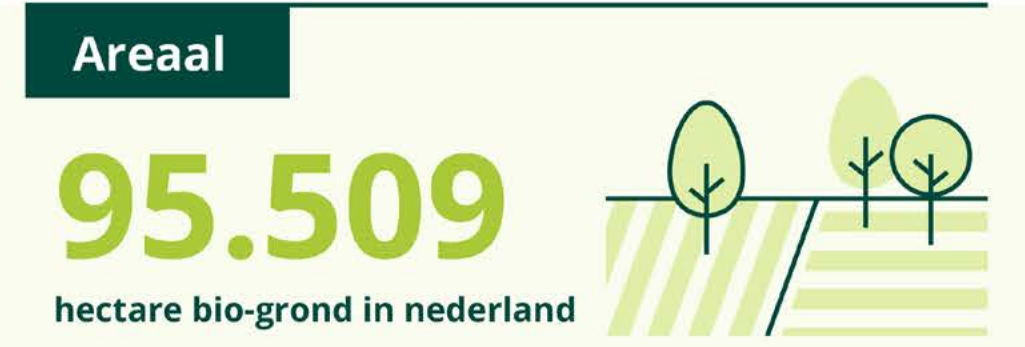
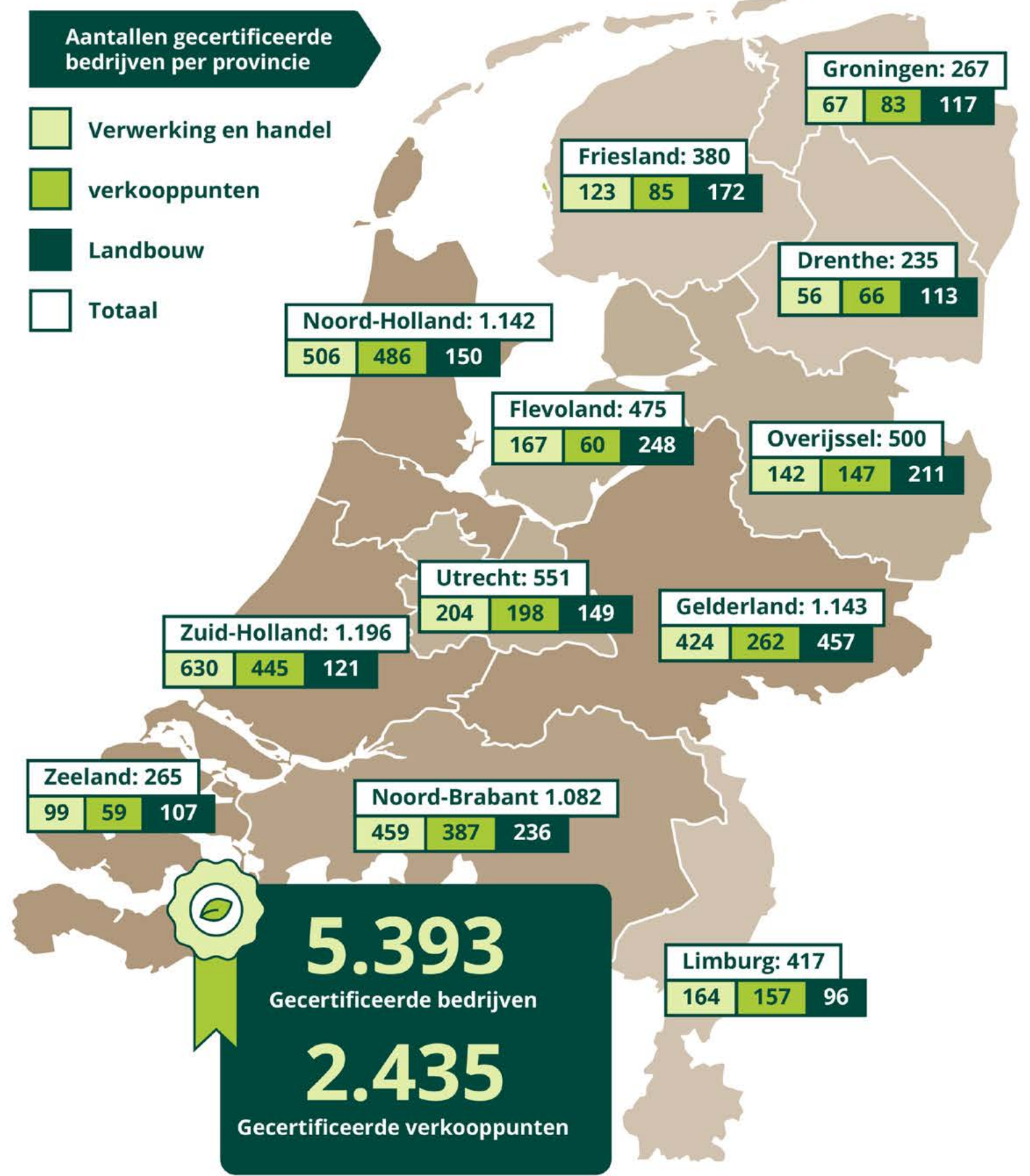

Skal Biocontrole in 2026:
Vooruitblik

“Voldoet een bedrijf ook als het niet weet dat Skal Biocontrole langskomt?”

De biologische sector in 2025

Voorwoord

Skal: Klaar voor de toekomst!

Het jaar 2025 stond voor Skal Biocontrole in het teken van het vergroten van de flexibiliteit en robuustheid van de organisatie. Een van de belangrijkste ontwikkelingen was de overname van de controle op de import van biologische producten van de Douane. Deze nieuwe wettelijke taak had grote impact en vergde een intensieve voorbereiding. Skal heeft hiervoor nieuwe medewerkers geworven en opgeleid, intensief samengewerkt met de Douane en duidelijke afspraken gemaakt met het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LNVN). Het feit dat deze taak aan Skal is toevertrouwd, onderstreept het vertrouwen in Skal als professionele uitvoeringsorganisatie.

De nieuwe importtaken brengen ook risico's en onzekerheden met zich mee. Daarom zijn met LNVN stevige, toekomstbestendige afspraken gemaakt. Deze resulteren onder meer in subsidies, extra capaciteit in 2025 en duidelijke financiële kaders. Het importproces is complex, mede doordat Skal te maken krijgt met buitenlandse importeurs die nog niet altijd bekend zijn. Vanaf 1 april 2026 betalen importeurs zelf voor de importcontroles, waar deze kosten voorheen door het ministerie werden gedragen. Het heffen en innen van deze tarieven vraagt in 2026 om zorgvuldige uitvoering.

Met de verdere professionalisering van de organisatie heeft het bestuur besloten meer afstand te nemen van de dagelijkse praktijk, vergelijkbaar met de rol van een Raad van Toezicht. Skal gaat hierdoor zelfstandiger opereren. De directeur krijgt een versterkte positie en wordt naast statutair directeur ook bestuurslid. Het bestuur blijft bestaan uit vijf leden. Voor deze wijziging van de statuten is nog goedkeuring van de minister van LNVN nodig.

De relatie met het ministerie is in 2025 verder versterkt. De samenwerking tussen Skal, haar eigenaar en opdrachtgever verloopt constructief en draagt bij aan een stabiele uitvoering van de wettelijke taken. Ook de intensievere samenwerking met andere keuringsdiensten versterkt de professionaliteit van het toezicht.

“Momenteel is bijna 5,5% procent van het areaal biologisch”

Skal kijkt met belangstelling uit naar nieuw kabinetsbeleid voor biologische landbouw. Meer duidelijkheid en continuïteit zijn essentieel voor de landbouwsector, die door jarenlange onzekerheid vrijwel is stilgevallen in ontwikkeling. Momenteel is bijna 5,5% procent van het areaal biologisch, terwijl 'het Nederlandse actieplan voor groei van biologische productie en consumptie' inzet op 15 procent in 2030. Skal is erop voorbereid om deze ambitie te ondersteunen door nieuwe bedrijven goed te informeren, te certificeren en efficiënt en effectief te controleren. Skal is klaar voor de toekomst.

Het bestuur dankt de organisatie voor de inzet van het afgelopen jaar.

Namens het bestuur,

Renée Bergkamp
voorzitter Skal Biocontrole

“De klant koopt een biologisch product en **die moet het ook krijgen.**”

Voorwoord

2025, een jaar van samenwerking en consolidatie

Het jaar 2025 was voor Skal Biocontrole een jaar van consolidatie en uitbreiding van verantwoordelijkheden. Er zijn belangrijke stappen gezet in de verdere professionalisering van het toezicht op de biologische keten in Nederland. Een mijlpaal was de volledige overname van de importcontroles van biologische producten van de Douane, evenals de overdracht van de ketenregie door het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN). Voor het eerst vallen alle controletaken binnen de biologische keten onder één toezichthouder. Alle nieuwe taken zijn tijdig en zorgvuldig ingericht, waarmee Skal haar uitvoeringskracht heeft bewezen.

“Alle nieuwe taken zijn tijdig en zorgvuldig ingericht, waarmee Skal haar uitvoeringskracht heeft bewezen”

Dat voor het derde jaar op rij alle wettelijke taken volledig zijn uitgevoerd, onderstreept de stabiliteit en betrouwbaarheid van de organisatie. Tegelijkertijd vraagt de groei van Skal en de dynamiek op de arbeidsmarkt om een toekomstgerichte aanpak. In 2025 is daarom een strategisch personeelsplan opgesteld, waarin is vastgelegd welke kwaliteiten en competenties nodig zijn om het toezicht ook op de langere termijn goed te kunnen uitvoeren.

Ook op het gebied van digitalisering zijn belangrijke stappen gezet. De applicatie BioConnect is verder ontwikkeld en er is intensief gewerkt aan Mijn Biopercelen, een gezamenlijke applicatie van Skal en RVO die in 2026 live gaat. Daarnaast is het kantoor in Zwolle heringericht en uitgebreid. Deze investering ondersteunt de groei en ambities

van Skal voor de komende jaren. De feestelijke heropening van het kantoor vormde een van de hoogtepunten van 2025.

De samenwerking met het ministerie en met collega-keuringsdiensten verliep in 2025 constructief en effectief. De strategische alliantie met COKZ, KCB, BKD, NAK en Naktuinbouw biedt kansen om toezicht en handhaving verder te versterken en kennis te delen.

Het jaar kende ook uitdagingen. De toename en complexiteit van juridische procedures vragen veel capaciteit en vergroten de kwetsbaarheid van de organisatie. Daarnaast zijn inspecteurs geconfronteerd met bedreigingen. Dit is onacceptabel en vraagt blijvende aandacht voor veiligheid en ondersteuning van medewerkers.

Met alle controletaken binnen de biologische keten onder één organisatie is de samenhang en effectiviteit van het toezicht verder vergroot. Voor 2026 liggen er belangrijke opgaven, waaronder de uitvoering van circa 9.400 inspecties, de verdere invoering van tarieven voor importcontroles en de eerste stappen richting de bestuurlijke boete als handhavingsinstrument. Met overtuiging en gezamenlijke inzet blijft Skal werken aan een betrouwbaar biologisch product.

Namens de directie en het managementteam,

Nicolette Klijnhout-Klijn
algemeen directeur Skal Biocontrole

“De verschillen tussen biologische input en output moeten aannemelijk en aantoonbaar worden onderbouwd door het bedrijf.”

Skal Biocontrole in 2025: Toezicht voor een betrouwbaar biologisch product

Toezicht in 2025

Het toezicht van Skal Biocontrole is gericht op het bevorderen van naleving van de biologische wetgeving en het versterken van het vertrouwen van consumenten. Op basis van risicogerichte analyses voert Skal extra inspecties, onaangekondigde controles en monsternames uit. Het toezicht omvat zowel gecertificeerde bedrijven als andere bedrijven die mogelijk onterecht biologische aanduidingen gebruiken. De term 'biologisch' is wettelijk beschermd binnen de EU. Skal ziet toe op correct gebruik hiervan om eerlijke concurrentie en een betrouwbare biologische markt te waarborgen.

Skal deelt ieder jaar biologische bedrijven in een toezichtarrangement in. Een toezichtarrangement is een categorie die aangeeft hoe vaak een bedrijf wordt geïnspecteerd. Skal bepaalt voor elk bedrijf per kalenderjaar het toezichtarrangement op basis van criteria als omzet en het type biologische activiteiten. Skal kent vier verschillende toezichtarrangementen voor bij Skal aangemelde bedrijven: toezichtarrangement laag, toezichtarrangement normaal, toezichtarrangement hoog en toezichtarrangement verkoop aan consumenten (VaC). Skal houdt daarnaast toezicht op niet-aangemelde bedrijven. De verschillende toezichtarrangementen kennen verschillen in de inspectiefrequentie en jaarbijdragen.

Naleving in 2025

De inspecties van Skal lieten zien dat het overgrote deel van de biologische bedrijven zich ook in 2025 aan de wettelijke voorschriften hield. Het percentage bedrijven zonder non-conformiteiten in 2025 was 76,6%. Dit is een positief signaal voor de betrouwbaarheid van het Nederlandse biologische product.

Niet alle biologische bedrijven blijken bij inspectie te voldoen aan alle wettelijke eisen die aan de bedrijfsprocessen worden gesteld. Skal heeft in dat geval een duidelijk beleid, gericht op het herstellen van de niet-naleving. Dit voorkomt dat een product onterecht als biologisch op de markt komt. Als Skal constateert dat een bedrijf of product niet voldoet aan de eisen die in de biologische wet- en regelgeving worden gesteld, is er sprake van een afwijking, ook wel non-conformiteit (NC) genoemd.

De systematiek van de NC's kent een duidelijke opbouw, gericht op het bevorderen van de naleving op alle normelementen die beschreven zijn in de biologische wet- en regelgeving. Skal kan tijdens inspecties drie soorten NC's vaststellen.

• 1. Een lichte NC (NC-C)

Een NC-C is een geringe, vaak administratieve en incidentele afwijking die niet van invloed is op het biologische product, maar wel een aanpassing nodig heeft. De NC-C wordt opgeheven als het bedrijf het proces heeft gecorrigeerd en Skal dit heeft gecontroleerd. Als het bedrijf de NC-C niet herstelt, verzwart Skal de NC naar een NC-B.

• 2. Een ernstige NC (NC-B)

Een NC-B is een herhaalde NC-C of een op zichzelf staande NC, die van invloed kan zijn op het biologische proces. Het bedrijf krijgt een hersteltermijn voor de NC-B.

• 3. Een kritieke NC (NC-A)

Bij een NC-A voldoet het bedrijfsproces niet (meer) aan de biologische eisen. Een NC-A kan een herhaling zijn van een NC-B die Skal heeft verzwart naar een NC-A. Ook kan het een op zichzelf staande NC zijn.

In de landbouw gaat het dan om een NC met langdurige gevolgen, die de basisprincipes van de biologische landbouw schendt. Dit kan ertoe leiden dat een partij of perceel de biologische status verliest. In het geval van een NC-A bij een verwerkend bedrijf, kan de NC-A gevolgen hebben voor de biologische status van het product. Dit kan ertoe leiden dat een partij wordt afgewaardeerd en dus de biologische status verliest. Bij meerdere of herhaalde NC-A's kan Skal het hele bedrijf schorsen of decertificeren.

In 2025 zijn er significant minder afwijkingen geconstateerd. Skal constateerde in 2025 bij 76,6% van de gecertificeerde bedrijven geen enkele non-conformiteit. Dat is hoger dan de 72% in 2024. De biologische sector heeft meer ervaring met de nieuwe biologische verordening (die ingegaan is in 2022). Het is een goed teken dat drie jaar na de invoering van de bio-verordening geconstateerd kan worden dat bedrijven steeds beter aan die nieuwe wetgeving voldoen. Het lagere aantal NC-A's betekent dat er minder afwijkingen zijn geconstateerd die van invloed kunnen zijn op de biologische status van een product.

Geconstateerde NC's in 2020 -2025 in aantallen en percentages (%).

	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Aantal NC-C's	2.914	3.405	4.909	4.130	2.306	1.594
% bedrijven met een NC-C	31	31	37	33	24	19
Aantal NC-B's	895	947	1.038	974	617	545
% bedrijven met een NC-B	12	11	12	12	8	7
Aantal NC-A's	79	77	203	171	112	100
% bedrijven met een NC-A	1,1	1,1	2,1	2,1	1,6	1,4

Wettelijke toezichtstaken Skal

Er geldt een wettelijke verplichting voor biologische controle instanties om jaarlijks aanvullende inspecties, onaangekondigde inspecties en monsternames uit te voeren bij bedrijven.

Extra inspectie bij hoog-risicobedrijven

In de biologische wetgeving is vastgelegd dat elk jaar een minimumpercentage aan extra risicogerichte controles moet worden uitgevoerd. In 2025 werden 592 hoog risico-inspecties uitgevoerd. Hiermee is bij ruim 10% van de gecertificeerde bedrijven een extra hoog risico-inspectie uitgevoerd. In totaal werden 151 afwijkingen geconstateerd tijdens deze inspecties, verdeeld over 21 NC-A's, 55 NC-B's en 75 NC-C's.

Onaangekondigde inspecties

Elk jaar moet ten minste 10% van alle officiële controles onaangekondigd worden uitgevoerd. In 2025 heeft Skal 717 onaangekondigde inspecties uitgevoerd. Dit komt neer op 10,5% van de 6.799 officiële controles. De uitgevoerde onaangekondigde inspecties zijn in 2025 met name ingezet voor de controle op dierenwelzijn en bij niet-aangesloten verkooppunten.

Monsternames

In de biologische wetgeving staat dat elk jaar ten minste 5% van het aantal bedrijven moet worden bemonsterd. Skal voerde in 2025 350 monsternames uit bij 311 locaties. Dit is 5,8% van het aantal bedrijven (5.393) die op 31 december bij Skal onder controle stonden. Hiermee is aan de wettelijke verplichting voldaan.

Toezicht op certificatieplicht: niet-aangemelde bedrijven die biologische activiteiten uitvoeren of verwijzingen naar de biologische verordening gebruiken

In 2025 attendeerde Skal 181 bedrijven op het feit dat zij zich onder het toezicht van Skal moesten stellen. Bij twee bedrijven bleek er na attendering geen sprake te zijn van oneigenlijk gebruik van biologische aanduidingen. 28 van de geattendeerde bedrijven hebben zich aangemeld voor certificatie: drie levensmiddelenbedrijven en 25 verkooppunten. Bij 42 bedrijven loopt de aanmeldprocedure nog. Er zijn 99 bedrijven gestopt met het oneigenlijk gebruik van biologische aanduidingen.

Skal droeg één bedrijfsdossier over aan de NVWA, omdat dit bedrijf na attendering doorging met het oneigenlijk gebruik van biologische aanduidingen. Bij de overige negen bedrijven loopt de attendering procedure nog.

Toezicht bij twijfel over de biologische status van een product

Elk gecertificeerd biologisch bedrijf is verplicht een melding te maken bij Skal wanneer er twijfel bestaat aan de biologische status van het product. Skal registreert deze meldingen; het kan zijn dat meerdere bedrijven een melding maken over hetzelfde product.

In 2025 zijn er 794 meldingen gedaan van een product dat mogelijk niet voldeed aan de biologische productie-methoden. De meeste meldingen (532) hebben betrekking op residuvondsten in biologische producten. De overige meldingen betreffen afwaarderingen door leveranciers, onjuistheden in de documenten en de aanduidingen van biologische producten. Wanneer er onderzoek wordt gedaan naar producten die worden geïmporteerd uit derde landen of ingekocht uit EU-landen, worden deze onderzoeken bijgehouden in OFIS (het Europese Organic Farming

Information System), zodat lidstaten de informatie kunnen delen. Ook positieve analyse-uitkomsten van monsternames door Skal, worden in OFIS gerapporteerd. De toename in het aantal meldingen is te verklaren door de groeiende aandacht van bedrijven, Skal en lidstaten voor het juist melden van twijfel bij bijvoorbeeld de aanwezigheid van niet-toegestane stoffen.

In 2025 hebben 104 partijen na onderzoek hun biologische status verloren. Bij 304 meldingen heeft de partij na onderzoek de biologische status behouden. Van 71 meldingen bleek een besluit niet meer noodzakelijk, omdat het bedrijf zelf al had besloten het product te retourneren (37 keer) of te vernietigen (34 keer). De overige onderzoeken zijn nog lopend, veelal in de herkomstlanden, wat een proces is dat enkele maanden kan duren.

	2021	2022	2023	2024	2025
Aantal ontvangen meldingen bij Skal	659	659	618	652	794

Wettelijke toezichtstaken in aantal				
Toezichtstaken	Wettelijke verplichting		Realisatie	
	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal
Extra risicogerichte inspecties	Minimaal 10% van het aantal gecertificeerde bedrijven	522 hoog risico-inspecties	11%	592 hoog risico-inspecties
Onaangekondigde inspecties	Minimaal 10% van het aantal officiële controles	680 onaangekondigde inspecties	10,5%	717 onaangekondigde inspecties
Monsternames	Minimaal 5% van het aantal gecertificeerde bedrijven	270 locaties bemonsterd	5,8%	311 locaties bemonsterd (350 monsters)

Aangetroffen Residuen			
2024		2025	
Fosforigzuur (PPA)	73	Fosforigzuur (PPA)	62
Chlorpyrifos	33	Glyfosaat	32
Piperonylbutoxide (PBO)	16	Chloraat	31
Chloraat	14	Cypermethrin	12
Glyfosaat	14	Piperonylbutoxide (PBO)	9

De producten waarover de meeste meldingen werden gedaan, zijn producten die meestal van buiten de EU zijn ingekocht door Nederlandse importeurs. De meeste meldingen betroffen; gember, uien, sojaperskoek, banaan en pinda's. Over deze producten kwamen in 2025 ruim 140 meldingen binnen.

OFIS

In 2025 nam Nederland 99 notificaties in behandeling, waarbij andere EU-lidstaten twijfel meldden over de biologische status van het door een Nederlands bedrijf verkocht biologisch product. Skal heeft 80 notificaties uitgezonden over twijfel aan de biologische status naar andere controle-organisaties binnen Europa. Dit aantal is hoger dan voorgaande jaren, wat deels het gevolg is van het toezicht van Skal op de eerste ontvangers in Nederland, waarbij een importeur in een ander EU-land betrokken is (onder andere door risicogerichte monsternames). Skal heeft 194 notificaties uitgezonden naar derde landen. Deze herkomstlanden bevinden zich buiten Europa.

Toezicht via cross-checks tussen landen

Om de traceerbaarheid van producten te controleren, vergelijkt Skal de gegevens van biologische bedrijven met gegevens van afnemers of leveranciers. Skal doet dit bij biologische bedrijven in Nederland en ook in

samenwerking met andere controle-organisaties in Europa. In 2025 zijn 81 cross-checks aangemaakt. Er zijn 23 cross-checks uitgevoerd in opdracht van Skal (bijvoorbeeld op verzoek van inspecteurs) en 58 cross-checks uitgevoerd in opdracht van andere controle instanties uit Europa of uit derde landen. Naar aanleiding van de cross-checks werd in drie gevallen extra onderzoek verricht, in verband met twijfel over de conformiteit.

Toezicht via ketenonderzoek

In 2025 is op ketenniveau onderzoek gedaan naar de traceerbaarheid van enkelvoudige producten. Hiervoor zijn een aantal biologische producten gekozen die in verkooppunten beschikbaar waren voor de consument. Er zijn producten geselecteerd op basis van het risico op vermenging of verwisseling. Per productgroep is een andere winkelketen geselecteerd en zijn de enkelvoudige producten terug getraceerd tot de primaire producent. Bij de traceeronderzoeken is gekeken naar traceerbaarheid door de gehele keten en of alle schakels op de juiste wijze zijn gecertificeerd. Hierbij zijn geen afwijkingen geconstateerd.

Handhaving in 2025

Bestuursrechtelijke handhaving

De afhandeling van inspecties bij bedrijven waar meerdere of herhaalde kritieke afwijkingen (NC-A's) zijn geconstateerd,

valt onder bestuursrechtelijke handhaving. Skal kan een handhavingproces starten als bij een bedrijf meerdere (ernstige of kritieke) afwijkingen zijn vastgesteld of als er bij herhaling (ernstige of kritieke) afwijkingen worden vastgesteld bij een bedrijf.

In 2025 heeft Skal acht bedrijven onder verscherpt toezicht geplaatst. Dit toezicht bestaat uit extra gerichte inspecties en herinspectie(s), op kosten van het bedrijf en is gericht op het structureel herstel van vastgestelde NC's.

In 2025 is van drie bedrijven (een deel van) het bio-certificaat tijdelijk opgeschort. In twee gevallen ging het over het niet meewerken aan het plannen of uitvoeren van inspecties. Bij het eerste bedrijf heeft in 2025 alsnog een inspectie plaatsgevonden, waarbij herstel is aangetoond. De opschorting is vervolgens opgeheven. Het tweede bedrijf heeft besloten zijn certificatie bij Skal te beëindigen. Bij het derde bedrijf zijn meerdere ernstige en kritieke afwijkingen vastgesteld. Het bedrijf is eerst onder verscherpt toezicht geplaatst. Tijdens deze periode van verscherpt toezicht is opnieuw een kritieke afwijking vastgesteld. Op basis daarvan is besloten een deel van het bio-certificaat op te schorten. Begin 2026 is herstel vastgesteld en is de opschorting opgeheven.

“Nederland is het grootste importland van Europa. Dat heeft te maken met de goede logistiek die Nederland heeft in de havens en op Schiphol en de goede dienstverleners in die importlogistiek.”

Skal Biocontrole in 2025: Import

Toezicht op import via grenscontroles van biologische importzendingen

Skal Biocontrole ziet erop toe dat de biologische producten die worden geïmporteerd, voldoen aan de Europese wet- en regelgeving die voor het invoeren van biologische producten geldt. In 2025 is de inrichting van het controlesysteem van biologische importzendingen die onder de biologische verordening vallen gewijzigd. Skal Biocontrole heeft vanaf maart 2025 de controletaken rondom de biologische status van de zendingen overgenomen van de Douane.

Overname controleverantwoordelijkheden Documentcontroles (D-controles)

Per 1 maart 2025 is Skal verantwoordelijk voor het uitvoeren van alle documentcontroles (D-controles). Dit zijn administratieve controles op het importcertificaat (COI) en gerelateerde documenten voor biologische zendingen die de Europese Unie binnenkomen.

Naast de overname van de controletaken van de Douane is met de nieuwe werkwijze ook de volgorde van het importcontroleproces aangepast. Het viseren van het COI door Skal vormt het formele startpunt van het controleproces in Nederland, waarmee het systeem beter in lijn is gebracht met de biologische wetgeving.

Overeenstemmingscontroles (O-controles)

Naast de documentcontroles zijn in september 2025 ook de aselechte overeenstemmingscontroles (O-controles), die door de Douane werden uitgevoerd, overgenomen door Skal. Dit jaar heeft Skal 50 O-controles uitgevoerd, waarbij geen afwijkingen zijn geconstateerd. In 2026 wordt het aantal inspecteurs dat O-controles uitvoert uitgebreid.

Materiële controles en nationale lijst (M-controles)

Skal hanteert een jaarlijkse nationale lijst van hoogrisico-producten voor bemonstering en laboratoriumonderzoek van biologische importzendingen. Skal werkte in 2025, net als voorgaande jaren, met een Europese risicolijst en een nationale risicolijst, waarin de product/landcombinaties voor de steekproefsgewijze monsternamen en analyse zijn vastgelegd.

In 2025 is de werkwijze voor de nationale lijst gewijzigd. Door deze wijziging worden de resultaten van de uitgevoerde materiële controles (M-controles) meegenomen in de conclusie van het COI.

Daarnaast is in 2025 op basis van risicoanalyses geconstateerd dat het relevant is om extra product/landcombinaties mee te nemen in laboratoriumonderzoeken. Dit noemt Skal de 'vrije ruimte' voor monsternamen en analyse. In 2025 omvatte deze 'vrije ruimte' ongeveer 8% van de het totaal aantal monsternames.

In totaal heeft Skal in 2025 1.567 importzendingen bemonsterd en afgerond. Er staan nog 199 monsternames open die in 2026 worden bemonsterd. Als bij een bemonstering een niet-toegestane stof wordt aangetroffen, wordt vervolgonderzoek uitgevoerd naar de mogelijke oorzaak. Op basis van de resultaten van dit onderzoek wordt het COI afgetekend met een bijbehorende conclusie.

Een efficiënte en tijdige uitvoering van officiële controles vormt een essentieel onderdeel van het biologische importcontroleproces. Daarom streeft Skal naar een zo kort mogelijke doorlooptijd van de officiële controles, zodat de impact op het logistieke proces zoveel mogelijk wordt beperkt.

Resultaten monsternames van importzendingen in 2025			
Risicolijst	Aantal afgeronde monsternames	Aantal met niet-toegestane stoffen	Aantal met niet-toegestane stoffen boven MRL
Nationaal	1.106	31	7
EU	232	3	5
Vrije Ruimte	229	50	5
Totaal	1.567	84	17

Conclusie van het COI naar aanleiding van een geconstateerde niet-toegestane stof					
Totaal aantal monsters met niet-toegestane stoffen	Aantal COI's geïmporteerd als biologisch	Aantal COI's geïmporteerd als niet-biologisch	Aantal COI's geïmporteerd als niet vrij te geven	Aantal COI's in gedeelten vrij te geven	Aantal COI's nog niet geïmporteerd
101	28	19	4	16	34

Aantallen en conclusies op het COI

Nadat de documentcontrole en eventuele overeenstemmings- of materiële controle (samen DOM-controle) is afgerond, wordt op basis van de beoordeling een conclusie op het COI aangegeven. Daarbij zijn meerdere conclusies mogelijk.

Het merendeel van de COI's wordt geïmporteerd met de conclusie dat de zending als 'biologisch' kan worden vrijgegeven. Als tijdens de DOM-controle afwijkingen worden vastgesteld die de biologische status beïnvloeden, of als de ondernemer ervoor kiest de zending als niet-biologisch in het vrije verkeer te brengen, wordt het COI overeenkomstig als niet-biologisch geïmporteerd.

Wanneer een zending niet op de markt wordt gebracht binnen de Europese Unie (EU), wordt het COI geïmporteerd met de conclusie niet vrij te geven voor het vrije verkeer. Dit gebeurt bijvoorbeeld als een zending niet langer naar de EU wordt geëxporteerd of wanneer de NVWA de zending om voedselveiligheidsredenen afkeurt. In sommige situaties kan een deel van de zending alsnog als biologisch worden geïmporteerd. In dat geval viseert Skal het COI met de conclusie 'vrijgegeven in gedeelten', waarbij de zending kan worden opgesplitst in extracten.

Conclusies op COI's en extracten geïmporteerd door Skala en Douane in 2025

	Aantal COI's geïmporteerd als biologisch	Aantal COI's geïmporteerd als niet-biologisch	Aantal COI's geïmporteerd als niet vrij te geven	Aantal COI's in gedeeltes vrij te geven	Totaal
COI's	32.765	60	59	20	32.904
Extracten	4.583	4	3	0	4.590

Optimalisatie van importprocessen

Skala heeft in 2025 hard gewerkt aan het optimaliseren van de werkprocessen van de importcontroles. Zowel intern via het workflowpakket BioConnect, als in externe samenwerking met de andere toezichthouders die een rol spelen in het toezicht op biologische importzendingen.

Verbetering werkprocessen ketenpartners

Naast de optimalisatie van interne werkprocessen, zijn er stappen gezet om het importproces in de totale biologische importcontroleketen te optimaliseren. Het biologische importproces kent een vaste en wettelijk voorgeschreven volgorde. Het proces start met het viseren van het COI door Skala, bij samenloopzendingen gevolgd door de beoordeling en afgifte van het Common Health Entry Document (CHED). Pas nadat deze stappen zijn afgerond, kan door de importeur de aangifte voor het vrije verkeer worden gedaan.

In 2025 is sterk ingezet op het verbeteren en verduidelijken van dit proces voor importeurs en ketenpartijen. Dit heeft onder meer geleid tot aangescherpte instructies voor het aanleveren van COI's en een verdere stroomlijning van de onderlinge afstemming tussen de betrokken ketenpartners. Bovendien is, in nauwe samenwerking met de NVWA, in juli 2025 de volledige technische koppeling tussen het COI en het CHED gerealiseerd in het TRAdE Control and Expert System (TRACES).

Invoering van CERTEX

Op 13 december 2025 is het douanesysteem CERTEX (Customs Enforcement of Rules and Trade) in Nederland in gebruik genomen voor invoeraangiften van biologische goederen. Met de ingebruikname van CERTEX is de digitale koppeling tussen de douanesystemen en TRACES gerealiseerd. Hierdoor kan de Douane bij de aangifte voor het vrije verkeer automatisch verifiëren of voor een biologische importzending een geldig en door Skala geïmporteerd COI en een correct afgegeven CHED aanwezig zijn. De ingebruikname van CERTEX betekent dat de controle op de biologische status volledig is ingebed in het reguliere douaneproces en dat handmatige controles en gegevensuitwisseling verder zijn verminderd. De aansluiting op CERTEX vormt een belangrijke stap in de digitalisering en borging van de biologische importcontroleketen.

Herinrichting van de punten van vrijgave voor het vrije verkeer, controlepunten en inspectiecentra

Naast de digitale en procesmatige optimalisaties is Skala ook gestart met de herinrichting van de punten van vrijgave voor het vrije verkeer, evenals de controlepunten (CP's) en inspectiecentra (IC's) van de NVWA voor biologische zendingen. Deze herinrichting is noodzakelijk om de wettelijk voorgeschreven volgorde van het biologische importproces te waarborgen.

Door de herinrichting van de punten voor vrijgave, CP's en IC's wordt de samenhang tussen documentcontroles, fysieke controles en douaneprocessen verder geborgd. De verdere uitwerking vindt plaats in 2026 in nauwe samenwerking met de NVWA, Douane en de biologische sector.

Rol van Skala als ketenregisseur

In 2025 heeft Skala Biocontrole haar rol als ketenregisseur van de biologische importcontroleketen in Nederland verder vormgegeven. Het doel van de ketenpartners is een effectief controleproces dat voor importeurs duidelijk is en de biologische status van de producten die geïmporteerd worden garandeert. Door regie te voeren over de hele keten wil Skala bijdragen aan een soepel, snel en betrouwbaar verloop van controles op importzendingen.

“Als consument moet je erop kunnen vertrouwen dat, zodra ergens biologisch op staat, **dat het ook daadwerkelijk biologisch is. Ons toezicht draagt daaraan bij.**”

Skal Biocontrole in 2025: Bedrijfscertificatie

Skal Biocontrole certificeert bedrijven die biologische producten produceren, bewerken of in de handel brengen. Dit is de basis van hoe Skal de betrouwbaarheid van het biologische product voor de consument borgt. De biologische certificatie is gebaseerd op de conformiteitsbeoordeling van bedrijfsprocessen. De eisen die worden gesteld aan de bedrijfsprocessen zijn voor alle typen bedrijven vastgesteld in de Europese biologische wet- en regelgeving. Deze regelgeving is verder uitgewerkt in nationale regelgeving en voor de taakuitvoering in de reglementen van Skal.

Certificeren landbouw- en levensmiddelensector

Bedrijven die biologische producten produceren, verwerken, verpakken, importeren, verhandelen, exporteren of opslaan zijn in Nederland verplicht om zich door Skal te laten certificeren. Skal ziet erop toe dat de 5.393 biologisch gecertificeerde bedrijven in Nederland betrouwbare biologische producten op de markt brengen.

Certificeren landbouw- en levensmiddelensector en verkooppunten

Het certificatieproces begint als een bedrijf, verkooppunt of winkelketen zich aanmeldt bij Skal voor certificatie. Voor het verkrijgen van een biologisch certificaat doorloopt een bedrijf de volgende stappen:

1. Aanmelden bij Skal voor certificatie of registratie;
2. Toelatingsonderzoek: een Skal-inspecteur voert op het bedrijf een toelatingsonderzoek uit en beoordeelt of het bedrijf aan de voorwaarden voldoet. De inspecteur noteert deze bevindingen in een rapport. Medewerkers

van team Afgifte Certificaten beoordelen het rapport en keuren het vervolgens goed- of af;

3. Omschakelperiode: bij landbouwbedrijven start na het toelatingsonderzoek een omschakelperiode waarin het bedrijf aan alle voorwaarden moet voldoen, maar nog niet biologisch gecertificeerd is;
4. Certificatie: na het doorlopen van de hele omschakelperiode en bij een positieve beoordeling voor landbouwbedrijven of bij een positieve beoordeling van het toelatingsonderzoek bij de overige bedrijven, ontvangt het bedrijf een biologisch certificaat. Vanaf dat moment mag het bedrijf door Skal geregistreerde producten als biologisch verkopen. Na de certificatie blijft het bedrijf onder controle staan. Inspecteurs leggen hun bevindingen vast in een inspectierapport. Medewerkers van team Afgifte Certificaten nemen op basis van deze bevindingen de certificatiebesluiten.

De periodieke inspectie wordt altijd aangekondigd. Tijdens deze inspectie stelt Skal vast of het bedrijf nog steeds aan de voorwaarden voor certificatie voldoet. Tijdens deze inspecties is er zowel aandacht voor de uitgevoerde biologische activiteiten als de administratieve vastlegging hiervan.

Toelichting per type inspectie

Toelatingsonderzoeken

De Skal-inspecteur voert bij nieuw aangemelde bedrijven een toelatingsonderzoek uit. Verwerkings- en handelsbedrijven zijn gecertificeerd na een goed doorlopen toelatingsonderzoek. Landbouwbedrijven moeten na het toelatingsonderzoek eerst een omschakelperiode

doormaken, voordat Skal hen certificeert. Deze omschakelperiode geldt voor de hele bedrijfsvoering inclusief grond, gewassen en dieren.

Periodieke inspecties

Skal werkt met periodieke inspecties. Deze worden uitgevoerd op basis van een volledige vragenlijst die voor dat jaar is vastgesteld. Het toezichtarrangement bepaalt of een bedrijf eens per jaar of eens per twee jaar een periodieke inspectie heeft.

Herinspecties

Bij ernstige en kritieke afwijkingen controleert Skal het herstel via een herinspectie, op kosten van het bedrijf.

Uitbreiding als gevolg van verbreden bedrijfsactiviteiten Als een bedrijf zijn biologische activiteiten verbreedt, bijvoorbeeld als een importeur ook zelf producten gaat verwerken, is uitbreiding van het biologische certificaat noodzakelijk. Hier gaat een Skal-inspectie aan vooraf.

Aantal uitgevoerde inspecties voor certificering in 2024 en 2025

Type inspectie	2024	2025
Toelatingsonderzoeken	454	448
Periodieke inspecties	6.295	6.207
Herinspectie op locatie	311	313
Uitbreiding door bredere bedrijfsactiviteit	99	178
Totaal	7.159	7.146

Beoordeling productspecificaties: niet meer verplicht

Voor ieder samengesteld biologisch product kan een biologisch bedrijf de productreceptuur laten beoordelen door Skal. Dit gaat via een productspecificatie. In 2025 beoordeelde Skal 1.772 productspecificaties, waarvan 85 werden afgekeurd. De gemiddelde doorlooptijd van de beoordeling van productspecificaties in 2025 was zeven werkdagen.

Productregistratie is sinds 2025 niet meer verplicht. De beoordeling van de productsamenstelling is sinds de ingang van de nieuwe wetgeving stapsgewijs verplaatst naar de inspecties. Deze nieuwe werkwijze is voldoende om te borgen dat de samenstelling van de producten voldoet aan de wetgeving.

Dit is terug te zien in het aantal beoordeelde productspecificaties: 1.772 in 2025 versus 3.437 in 2024.

Beoordeling transactiecificaten

Bij handel buiten de Europese Unie voldoet de biologische certificering door Skal als er een handelsovereenkomst is met het derde land. Sommige landen eisen aanvullend een begeleidend exportcertificaat per partij. Dit heet een 'certificaat voor export' of 'Transactiecificaat'. Hiermee verklaart Skal dat de producten op het certificaat voldoen aan de eisen van de Europese biologische verordening. In 2025 heeft Skal 2.501 verzoeken voor een transactiecificaat ontvangen van biologische bedrijven. Hiervan heeft Skal er 2.480 goedgekeurd, waarvan 1392 exportcertificaten voor de Verenigde Staten, 204 voor Zwitserland en 127 voor Zuid-Korea.

**“Ik doe alle soorten inspecties,
dat maakt het werk ook zo leuk
en afwisselend.”**

Skal Biocontrole in 2025: Informeren

Skal Biocontrole zet zich in voor een aantoonbaar betrouwbare biologische productie en etikettering in Nederland. Naast toezicht, certificeren en importcontroles is informeren een van de kerntaken van Skal. Met duidelijke, toegankelijke en gerichte informatie en communicatie ondersteunt Skal biologische ondernemers, versterkt het vertrouwen in het biologische systeem en draagt bij aan een toekomstbestendige sector.

Vier onderdelen van informeren

Nalevingsbevordering

Skal informeert om te bevorderen dat iedereen die biologische producten produceert, verwerkt, verpakt, opslaat, verkoopt of importeert, zich aan de biologische wet- en regelgeving houdt. De belangrijkste communicatiemiddelen hiervoor zijn de website van Skal en de sectorspecifieke nieuwsbrieven. Het belangrijkste contactmoment met biologische bedrijven is de periodieke inspectie. Tijdens deze inspecties leggen inspecteurs de regelgeving uit en geven zij aan wat van ondernemers wordt verwacht.

Corporate communicatie

Met corporate communicatie richt Skal zich op het brede publiek en licht zij haar rol en taken toe. In 2025 is de huisstijl van Skal vernieuwd en zijn nieuwe communicatiematerialen ontwikkeld om de zichtbaarheid bij bijeenkomsten en evenementen te vergroten. De website krijgt in 2026 een nieuw uiterlijk. Ook persvoorlichting valt onder deze vorm van communicatie.

Bijdragen aan de groei van de biologische sector

Skal ondersteunt de ambitie uit het Actieplan Groei biologische productie en consumptie om in 2030 minimaal 15% van het landbouwareaal in Nederland biologisch te laten zijn. Door inspirerende en motiverende voorlichting over biologische regelgeving biedt Skal ondernemers handelingsperspectief.

Positionering in het controlelandschap

Skal informeert over haar rol binnen het nationale en internationale controlelandschap en over de samenwerking met het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN), andere toezichthouders, keuringsdiensten en sectororganisaties.

Informeren van bedrijven en sector

In 2025 heeft Skal biologische bedrijven en de sector geïnformeerd via digitale nieuwsbrieven, webinars, online vragenuurtjes en via LinkedIn. De nieuwsbrieffrequentie is verhoogd en verder gesegmenteerd. Ondernemers waarderen de communicatiemiddelen en weten deze goed te vinden. Een aandachtspunt blijft de behoefte aan meer visuele ondersteuning, zoals infographics. Daarom is in 2025 de beeldbank vernieuwd en zijn nieuwe illustraties ontwikkeld.

“Er is meer dan alleen biologische landbouw, **er is ook biologische verwerking**. Bij het maken van biologische producten, worden bijvoorbeeld geen chemische conserveringsmiddelen gebruikt en worden bepaalde bewerkings-technieken niet gebruikt.”

Skal Biocontrole in 2025: Financiën

De hierna opgenomen balans en staat van baten en lasten geven inzicht in de financiële positie per 31 december 2025 en in de gerealiseerde baten en lasten in 2025.

Balans per 31 december 2025

na verwerking bestemming resultaat (bedragen in €)		2025	2024
1	Activa		
1.1	Vaste activa		
1.1.1	Immateriële vaste activa	0	0
1.1.2	Materiële vaste activa	816.056	346.347
1.1.3	Financiële vaste activa	16.933	0
1.2	Vlottende activa	16.157.468	18.095.998
	Totaal activa	16.990.457	18.442.345
2	Passiva		
2.1	Eigen vermogen	6.780.201	5.814.940
2.2	Voorzieningen	54.662	44.606
2.3	Kortlopende schulden	10.155.594	12.582.799
	Totaal passiva	16.990.457	18.442.345

Het balanstotaal van Skal is in 2025 met € 1,5 miljoen afgenomen tot € 16,9 miljoen. Deze daling is met name het gevolg van de afname van de liquide middelen, wat verklaard kan worden doordat de vooruit ontvangen Rijksbijdrage voor 2026 € 2,7 miljoen lager is ten opzichte van voorgaand jaar en door de investeringen die in 2025 zijn gedaan in verbouwingen en inrichting van het kantoorpand. De solvabiliteit (eigen vermogen/totaal vermogen) is 39,9%.

Staat van baten en lasten 2025

(bedragen in €)		Realisatie	Begroting	Realisatie
		2025	2025	2024
3	Baten			
3.1	Retributies	11.055.675	12.072.749	10.769.184
3.2	Rijksbijdrage LVVN	7.311.400	9.892.700	4.944.080
	Totaal baten	18.367.075	21.965.449	15.713.264
4	Lasten			
4.1	Personeelslasten	12.852.414	13.807.807	10.869.960
4.2	Afschrijvingen op vaste activa	145.940	135.600	91.143
4.3	Overige lasten	4.406.738	7.616.888	3.612.753
	Totaal lasten	17.405.092	21.560.295	14.573.856
	Saldo baten en lasten	961.983	405.154	1.139.408
5	Financiële baten en lasten	332.959	370.000	414.319
	Resultaat voor belasting	1.294.942	775.154	1.553.727
6	Belastingen over het resultaat			
	Resultaat na belasting	965.261	579.336	1.158.778

Toelichting bij de staat van baten en lasten

Skal realiseerde over 2025 een positief resultaat van € 965K, Dit is € 386K meer dan was begroot. Deze afwijking is de uitkomst van zowel lagere baten als lagere lasten, waarbij de afwijking in de lasten hoger (19%) is dan bij de baten (16%).

Baten

De baten bestaan uit retributies en uit de rijksbijdrage LVVN. De retributies bedragen € 11.056K, wat 8% lager is dan was begroot voor 2025. De lagere baten hangen samen met de lichte daling van het aantal bedrijven dat bij Skal onder controle staat.

De rijksbijdrage LVVN bedraagt € 10.513K. Hiervan heeft € 7.311K betrekking op de kosten die gemaakt zijn voor het uitvoeren van niet-retribueerbare wettelijke taken en ter compensatie voor de misgelopen inkomsten doordat de kleine biologische ondernemers vrijgesteld zijn van het betalen van de jaarbijdragen. Van de overige € 3.201K is € 3.045K aangewend voor de investeringen in BioConnect en € 156K voor de inrichting van de werkplekken voor de nieuw opgezette afdeling Import.

Lasten

De personeelslasten bedragen € 12.852K. Dit is een stijging van 18% ten opzichte van 2024. De kostenstijging is het gevolg van de toename van het aantal fte's van gemiddeld 110 in 2024 naar gemiddeld 129 in 2025. De toename van het aantal personeelsleden is het grootst bij de afdeling Import voor het uitvoeren van de DOM-controles. De afschrijvingslasten zijn toegenomen door de investeringen in de aanpassing van het kantoorpand. De overige lasten bedragen € 4.407K. Dit is ten opzichte van 2024 een stijging van 22%. De hogere kosten betreffen vooral de huisvesting, automatisering en organisatiekosten. De toename van de kosten voor huisvesting en automatisering hebben te maken met de uitgaven voor de verbouwing en inrichting van het kantoorpand die in 2025 is

afgerond. De hogere organisatiekosten zijn voor Basis op Orde en de inhuur van externe expertise. De kosten voor de monsternames en analyses die voor de importcontroles zijn uitgevoerd, zijn lager uitgekomen dan begroot, Dit komt doordat de prijs per monster lager is uitgekomen ten opzichte van de begroting.

Liquiditeit

Ultimo 2025 is de current ratio (vlottende activa/kortlopende schulden) 1,6. Daarmee is de liquiditeit van Skal goed te noemen.

Vermogen

Door het positieve resultaat is het eigen vermogen met 17% gestegen naar € 6.780K. Het benodigde weerstandsvermogen was voor 2025 berekend op € 8.325K. Ten opzichte van het eigen vermogen per 31 december 2025 is er een hiaat van € 1.545K. Vanwege de toenemende risico's wordt het benodigde weerstandsvermogen voor 2026 nog hoger ingeschat, namelijk op € 14.579K.

Controleverklaring accountant

De controle van de jaarrekening is uitgevoerd door BDO Audit & Assurance B.V., de controleverklaring is opgenomen bij de jaarrekening.

“De regelgeving rondom biologisch is bij veel webshops onbekend. Daarom **attendeert Skal Biocontrole webshops** die de regels bewust of onbewust niet naleven.”

Skal Biocontrole in 2025

Missie

De missie van Skal Biocontrole is om bij te dragen aan de betrouwbaarheid van de Nederlandse biologische sector en daarmee aan een betrouwbaar biologisch product voor de consument. Dit geeft Skal vorm door adequaat toezicht te houden op de naleving van de biologische wetgeving, bedrijven te certificeren en duidelijk te informeren.

Kerntaken

Skal Biocontrole zet zich via toezichthouden, certificeren, importcontroles en informeren in voor aantoonbare betrouwbaarheid van de biologische productie en etikettering in Nederland.

uitgevoerde inspecties voor de kerntaak **certificeren** van bedrijven in 2025:

448

Toelatingsonderzoeken

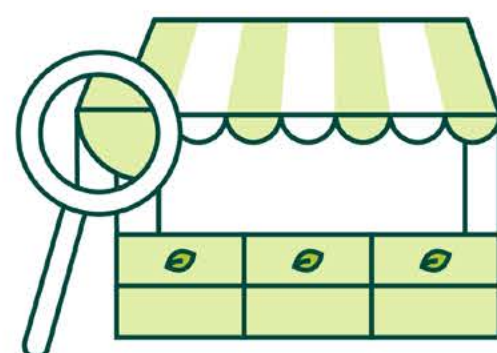

6.207

Periodieke inspecties

178

Uitbreiding door bredere bedrijfsactiviteit

313

Herinspectie op locatie

Uitgevoerde inspecties voor de kerntaak **toezicht** in 2025:

592

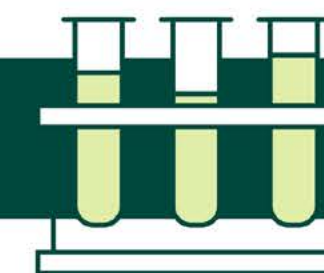
Extra inspecties bij hoog-risicobedrijven

717

onaangekondigde inspecties

Uitgevoerde monsternames voor de kerntaak **importcontroles** in 2025:

32.765

Biologische importzendingen

Risicolijst Nationaal Aantal monsternames	1.106
Risicolijst EU Aantal monsternames	232
Vrije Ruimte	229
Totaal aantal monsternames	1.567

Het Nederlandse controlesysteem voor biologische productie

In het Landbouwkwaliteitsbesluit wordt Skal aangewezen als de controle-autoriteit voor officiële controles op naleving van de vastgestelde regels op het gebied van de biologische productie, invoer- en etikettering van biologische producten. In Nederland is één controle-autoriteit verantwoordelijk voor alle controletaken die voortkomen uit de Europese biologische wetgeving en de OCR. Een controle-autoriteit is een overheidsorganisatie en daarmee een publieke organisatie.

Spelers en samenwerking in het controlesysteem

Het Nederlandse controlesysteem voor de Europese biologische verordening kent verschillende spelers en samenwerkingsverbanden. Hieronder staat een overzicht.

De minister van LNV als bevoegde autoriteit

De minister van LNV is als bevoegde autoriteit, met uitzondering van de taken die de minister aan Skal heeft opgedragen, en als vertegenwoordiger van de lidstaat Nederland verantwoordelijk voor (de inrichting en werking van) het controlesysteem en de afstemming over en input voor de biologische wet- en regelgeving op Europees niveau. Het ministerie is ook verantwoordelijk voor het (biologische) landbouwbeleid.

Skal als controle-autoriteit

Skal is in het Landbouwkwaliteitsbesluit aangewezen als controle-autoriteit.

Hieronder vallen:

- taken bij (vermoedens van) niet-naleving van de biologische verordening of aanwezigheid van niet-toegelaten producten of stoffen;
- verstrekken en intrekken van certificaten;
- opleggen van maatregelen in geval van niet-naleving (decertificeren van producten en decertificeren van (groepen) bedrijven);
- kennisgeving aan en informatie-uitwisseling met organisaties in het geval van niet-naleving;
- taken van de controle-autoriteit met betrekking tot importcontroles.

Skal als bevoegde autoriteit

Skal is het Landbouwkwaliteitsbesluit ook aangewezen als bevoegde autoriteit voor taken rondom de ontvangst van de aanmelding van bedrijven die tot productie of invoer van biologische producten willen overgaan (met het oog op certificering).

In samenhang met haar taken als controle-autoriteit is Skal als bevoegde autoriteit ook belast met de handhaving en het nemen van acties en maatregelen bij niet-naleving.

Samenwerkingsverbanden in het importcontrolesysteem

De Douane, Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), KCB, Skal en het ministerie van LNV voeren samen, als ketenpartners, importcontroles uit. Door regie te voeren over de hele keten wil Skal bijdragen aan een soepel, snel en betrouwbaar verloop van controles op importzendingen.

Samenwerking NVWA en Skal

De NVWA ziet toe op de veiligheid van voedsel en consumentenproducten, dierenwelzijn en de bescherming van de natuur. Dit met inbegrip van opsporing en strafrechtelijk onderzoek naar fraude en financiële misdrijven op het gebied van biologische levensmiddelen en -diervoerders. De NVWA en Skal wisselen informatie uit over onder meer het aantreffen van niet-toegestane stoffen in biologische producten. Zo informeert de NVWA Skal actief over geconstateerde afwijkingen bij biologische bedrijven die van invloed kunnen zijn op hun biologische status. Ook informeert Skal de NVWA bij vermoedens van fraude met biologische producten en maakt Skal melding bij de NVWA rondom dierenwelzijn.

De samenwerking tussen de NVWA en Skal is vastgelegd in een convenant.

De NVWA coördineert daarnaast de jaarlijkse verantwoordingsrapportage aan de Europese Commissie, het Multi Annual National Control Plan (MANCP). Deze rapportage bevat officiële controleresultaten, waaronder de resultaten van de controle op biologische productie. Skal levert deze gegevens aan.

Heropening kantoor in 2025

Op 5 september vond de feestelijke heropening plaats van het heringerichte kantoor van Skal, met als thema: **Skal klaar is voor de toekomst!** De verbouwing van het kantoor startte begin januari van 2025. En is in september 2025 volgens planning afgerond.

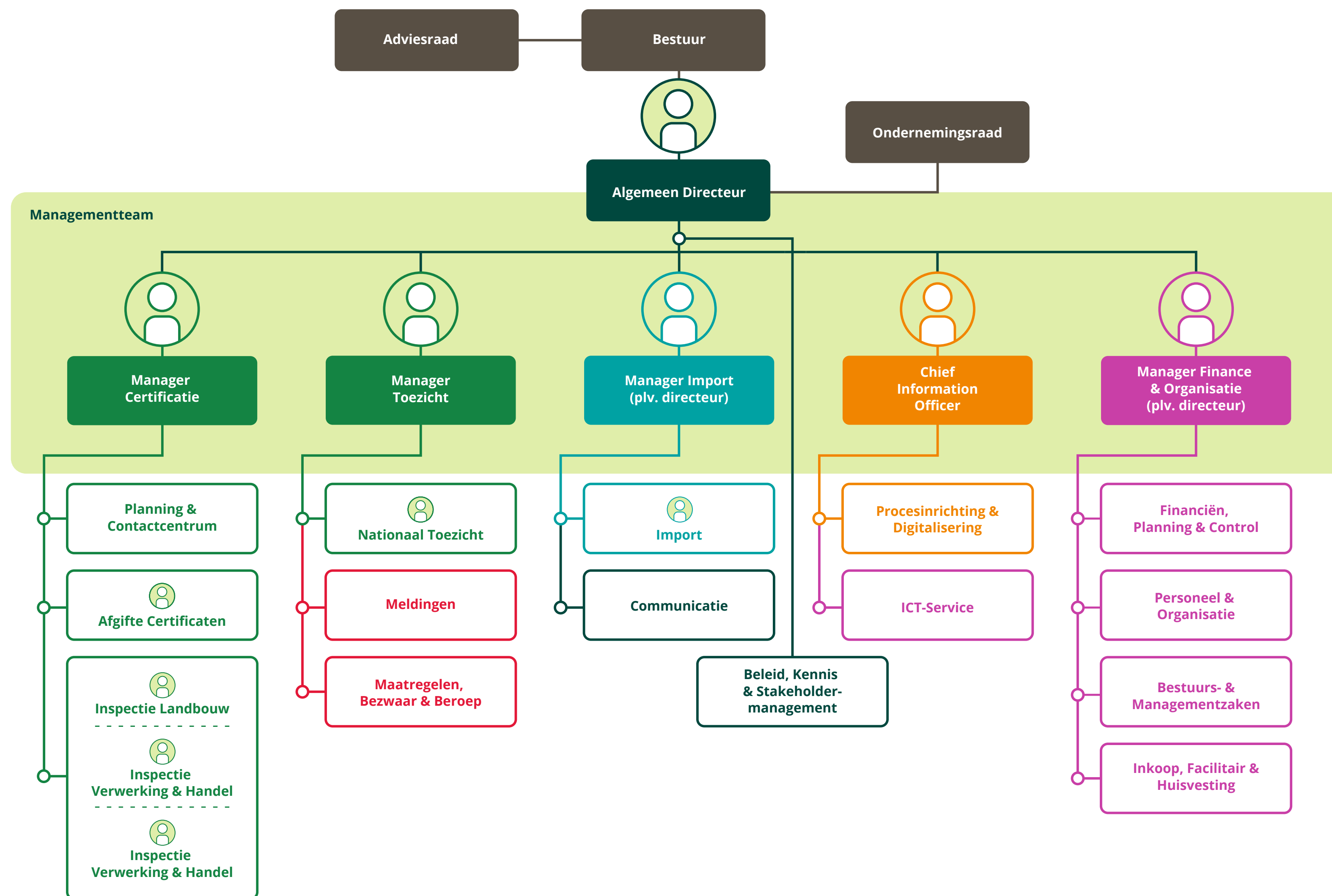
Deskundig personeel en ontwikkeling

Skal Biocontrole staat onder leiding van de Algemeen Directeur en het Managementteam. De organisatie Skal bestaat uit twee kolommen: het primaire proces en de bedrijfsvoering. In het primaire proces zijn ondergebracht:

- Afdeling Certificatie, met teams Afgifte Certificaten, Inspectie en Planning & Contactcentrum
- Afdeling Toezicht, met teams Nationaal Toezicht en Meldingen
- Afdeling Import
- Team Procesinrichting & Digitalisering
- Team Communicatie
- Team Maatregelen, Bezwaar & Beroep
- Team Beleid-, Kennis- & Stakeholdermanagement

In de Bedrijfsvoering (roze weergegeven in het organogram) zijn ondergebracht:

- Team ICT Service
- Team Financiën, Planning & Control
- Team Personeel & Organisatie
- Team Bestuurs- & Managementzaken
- Team Inkoop, Facilitair & Huisvesting

Organisatiegroei

In 2025 is het aantal werknemers opnieuw toegenomen. Dit komt door uitbreiding van het takenpakket en een verdieping van de informerende en voorlichtende taak van Skal. De verwachting is dat de groei de komende jaren gematigder dan in voorgaande jaren doorzet.

	2023	2024	2025
Instroom	22	30	27
Uitstroom	18	8	17

Op 31 december 2025 bedraagt het aantal werknemers 153 (131 fte). Er wordt steeds in samenspraak met werknemers gekeken of hun functie nog de juiste is. In 2025 is zeven keer een werknemer intern van functie veranderd.

Strategische personeelsplanning

Skal is in 2025 gestart met Strategische Personeelsplanning (SPP) om te komen tot een optimale toekomstige bezetting van de organisatie. SPP laat zien waar de knelpunten en kansen zitten, zodat leidinggevenden afdelingsoverstijgend kunnen anticiperen en hun werknemers daarin meenemen. Het opstellen van SPP heeft ook geleid tot het vaststellen van acht cruciale kwaliteiten: eerlijkheid, zorgzaamheid, professionaliteit, effectiviteit, eigenaarschap, communicatieve vaardigheden, wendbaarheid en kennis.

Werving

Het aantrekken van gekwalificeerd personeel heeft ook in 2025 volop aandacht gehad. Er is intensief geworven voor de 27 vacatures in 2025. Om het wervingsproces verder te professionaliseren en deels te automatiseren, is een Applicant Tracking System (ATS) geïmplementeerd. Dit systeem heeft zijn vruchten afgeworpen waardoor Skal ruim 470 sollicitaties tijdig en effectief heeft kunnen verwerken in 2025. Skal heeft in 2025 een Werken bij Skal-carrière-site

gepubliceerd, met onder meer een werkgeversvideo en ervaringsverhalen van werknemers. Deze carrière-site heeft in 2025 ruim 24.000 bezoeken gegenereerd met 45.000 paginaweergaven. Met content en campagnes op LinkedIn is Skal als werkgeversmerk versterkt.

Gekwalificeerd personeel

Het opleidingsbudget (6% van de begrote loonsom) is in 2025 voor 75% benut. Dat is aanzienlijk meer dan afgelopen jaren. Het budget is ingezet voor trainingen gericht op professionele communicatie en leiderschap en voor vakinhoudelijke cursussen.

Opvolging beoordelingscyclus

In 2025 heeft 100% van de beoordelingscyclusgesprekken tussen werknemer en leidinggevende plaats gevonden. Een resultaat waaraan werknemers en leidinggevenden gezamenlijk hard hebben gewerkt.

Arbo en Verzuim

In 2025 is het ziekteverzuim licht gestegen naar 5,8%. De verzuimbegeleiding is in de loop van het jaar geoptimaliseerd. Er is meer aandacht gekomen voor het ondersteunen van leidinggevenden in de uitvoering van hun WvP-taken en begeleiding van werknemers in (langdurig) verzuim. Om daarnaast slagvaardiger te kunnen handelen bij verzuim en re-integratie, gaat Skal per 1 januari 2026 over naar een nieuwe arbodienst. Er is hard gewerkt aan preventie en behoud van vitaliteit van medewerkers.

Gezond en veilig werken

Een extern onderzoek naar de integrale veiligheid heeft geresulteerd in een Integraal veiligheidsplan. Hierin staat beschreven hoe Skal omgaat met agressie en ongewenst gedrag richting werknemers en de positionering en rol van het collegiale opvangteam. Een nieuw instrument is 'het ordegesprek' waarvoor, na een melding van ongepast gedrag of agressie bij een bedrijf, een vertegenwoordiger

van het bedrijf kan worden uitgenodigd. Het doel van het ordegesprek is het maken van concrete afspraken over de voorwaarden voor voortzetting van de samenwerking.

Arbeidsvoorwaarden

In 2025 is het Personeelshandboek Skal 2024 t/m 2026, na instemming van de Ondernemingsraad, uitgebreid met een Addendum voor aanvullende arbeidsvoorwaarden met betrekking tot de nieuwe importcontrolewerkzaamheden. Vanwege de met de importsector afgesproken openingstijden en behandel-/doorlooptijden van aangeboden COI's was een uitbreiding noodzakelijk om de controle op de biologische importzendingen met passende arbeidsvoorwaarden te kunnen faciliteren. Inmiddels zijn deze arbeidsvoorwaarden geëvalueerd en blijken ze goed aan te sluiten bij de praktijk.

Wet Toekomst Pensioenen

De Wet Toekomst Pensioenen (WTP) is ingegaan per 1 juli 2023. Alle pensioenregelingen moeten uiterlijk 1 januari 2028 voldoen aan de regels van het nieuwe pensioenstelsel. Met het doel om te komen tot een weloverwogen besluit voor het overgaan naar de WTP, heeft Skal in 2025 zorgvuldig onderzocht welke gevolgen en consequenties de overgang WTP en een eventuele Europese aanbesteding heeft. Dit proces wordt in 2026 voortgezet en naar verwachting afgerond. De Ondernemingsraad is betrokken en heeft in deze instemmingsrecht.

Afhandeling klachten

In 2025 ontving Skal Biocontrole twee klachten over de bejegening door medewerkers. Deze klachten, evenals één klacht uit 2024, zijn in 2025 afgehandeld.

Afhandeling bezwaar en beroep

Afhandeling bezwaar

In 2025 ontving Skal zes bezwaarschriften, een afname ten opzichte van 2024 (11). Drie bezwaarschriften zijn in

2025 afgehandeld: één werd kennelijk niet ontvankelijk verklaard, één gegrond verklaard en één ingetrokken. Daarnaast zijn vier bezwaarschriften uit eerdere jaren afgehandeld, waarvan één gegrond en drie ongegrond. De overige bezwaarschriften worden in 2026 verder behandeld.

Rechtszaken

In 2025 zijn drie nieuwe beroepszaken tegen besluiten van Skal ingediend bij het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBb). Daarnaast zijn in 2025 meerdere beroepszaken uit eerdere jaren afgerond, waarbij de meeste beroepen ongegrond zijn verklaard. Een beperkt aantal zaken loopt door in 2026.

Civiele procedures

In 2025 zijn twee civiele procedures tegen Skal behandeld. In één zaak is uitspraak gedaan, in de andere zaak volgt de uitspraak in 2026. Daarnaast is een kort geding in het voordeel van Skal beslist.

Handhavingsverzoeken en verzoek om bestuurlijk rechtsoordeel

In 2025 zijn er twee handhavingsverzoeken en een verzoek om bestuurlijk rechtsoordeel ontvangen en afgehandeld.

Woo-verzoeken

In 2025 ontving Skal vijf verzoeken om informatie op grond van de Wet open overheid. Twee verzoeken zijn als Woo verzoek in behandeling genomen, één verzoek is ingetrokken, één is als dataverzoek afgehandeld en één verzoek is afgewezen.

In 2025 zijn tevens twee beroepszaken afgerond die betrekking hadden op Woo verzoeken uit eerdere jaren. Deze beroepen zijn ongegrond verklaard of ingetrokken.

Afhandeling informatieverzoeken

In 2025 ontving Skal 191 informatieverzoeken. Hiervan hadden 104 betrekking op de indeling in het toezicht-

arrangement voor 2025. Alle informatieverzoeken zijn binnen het verslagjaar afgehandeld.

ICT-ontwikkelingen en digitaliseringstrajecten

In 2025 heeft Skal belangrijke stappen gezet in de verdere digitalisering van de organisatie. Het informatieplan 2023-2025 vormt daarbij de basis voor de doorontwikkeling van BioConnect, het centrale workflowpakket voor toezicht, certificering en importcontroles. In 2025 zijn de eerste processen succesvol in gebruik genomen en is de ondersteuning van de afdeling Import verder uitgebouwd, onder meer met het oog op de facturering van importcontroles vanaf 2026.

De datavoorziening is in 2025 verder geprofessionaliseerd. Het Datawarehouse is ondergebracht in de Microsoft cloud-omgeving, waardoor beheer, beveiliging en continuïteit zijn verbeterd. Ook zijn diverse koppelingen met ondersteunende systemen aangepast of vernieuwd om processen efficiënter te laten verlopen.

In het kader van informatiebeveiliging heeft Skal maatregelen getroffen om te voldoen aan de NIS2 richtlijn. Dit heeft geleid tot aangescherpte procedures voor systeemtoegang, assetmanagement en IT ontwikkelprocessen. Daarnaast is ingezet op innovatie. In 2025 is een afwijkingendashboard voor bedrijven in gebruik genomen via het klantenportaal Mijn Skal. Ook is gewerkt aan de ontwikkeling van een op AI gebaseerde etiketchecker, die begin 2026 in de praktijk wordt getest. Tot slot heeft Skal RVO ondersteund bij de ontwikkeling van de perceelsregistratie applicatie Mijn Biopercelen.

Interne kwaliteitsborging en extern toezicht

Volgens het sturingsprotocol tussen het ministerie van LNV en Skal moet Skal geaccrediteerd zijn voor het waarborgen van de kwaliteit van controle- en toezichtprocessen conform de ISO/IEC 17065:2012. Skal baseert haar managementsysteem op deze norm en is sinds 1996 ge-

accrediteerd door de Raad voor Accreditatie (RvA) onder nummer C179.

De RvA heeft jaarlijks inzage in de documenten van het managementsysteem en de werkwijze van Skal om te controleren of Skal volgens de vastgestelde procedures en werkinstructies werkt. Skal moet de taken uitvoeren volgens het managementsysteem dat voldoet aan de ISO17065-norm.

Op basis van de resultaten van de beoordeling uit de vorige beoordelingscyclus komt Skal in aanmerking voor een minder intensief beoordelingsprogramma, wat inhoudt dat de duur van de onderzoeken op kantoor gehalveerd worden. De kantoorbeoordeling vond plaats op 15 mei 2025. Daarnaast zijn er drie Skal-inspecties bijgewoond. Bij deze bijwoningen zijn twee B-afwijkingen vastgesteld door het RvA-beoordelingsteam. Het vervolgonderzoek naar aanleiding van de twee afwijkingen is 15 oktober 2025 afgerond en de NCB's zijn opgeheven. Tijdens deze onderzoeken is de technische- en managementcompetentie bevestigd. Aandacht voor voldoende capaciteit en deskundigheid is aangetoond. Inwerktrajecten zijn uitvoerig en omvatten passende onderwerpen. De certificatedossiers zijn goed inzichtelijk en het certificatieproces is goed naspeurbaar. Risicogericht toezicht is aantoonbaar.

Het managementsysteem is gestructureerd van opzet en de eisen van de ISO-norm zijn verwerkt in het gedocumenteerde managementsysteem. Aandacht voor onderhoud en actualiteit is aantoonbaar. Passende regelingen op het gebied van onpartijdigheid en onafhankelijkheid zijn aangetoond.

Extern toezicht op Skal

De Auditdienst Rijk voert in opdracht van het ministerie onderzoek uit om te beoordelen of Skal de door LNVN gedelegeerde taken correct uitvoert. In september 2025 is deze jaarlijkse audit gestart. Het onderzoek is nog gaande

en wordt naar verwachting afgerond in het eerste kwartaal van 2026. Zodra de Auditdienst Rijk haar aanbevelingen presenteert, zal Skal deze in kaart brengen en zorgen voor een passende opvolging.

Tevredenheidsonderzoek 2025

Skal voerde in het voorjaar van 2025 een onderzoek uit onder importeurs naar de bekendheid en tevredenheid over de helpdesk van Skal bij importbedrijven. Skal wilde achterhalen of importeurs de informatie rondom de wijzigingen in het controlesysteem en de nieuwe werkwijze duidelijk en volledig vonden. Uit het onderzoek bleek dat importeurs en eerste ontvangers de website en helpdesk van Skal goed weten te vinden en positief waarderen. Een aandachtspunt was de begrijpelijkheid van de uitleg. Een wens van ondernemers is dat Skal meer met visuele ondersteuning gaat werken bij informatie over een nieuwe werkwijze. De online vragenuurtjes die Skal heeft georganiseerd werden positief gewaardeerd.

Bestuurszaken

Het bestuur van Skal Biocontrole kwam in 2025 zes keer bij elkaar voor reguliere vergaderingen met de directie en tweemaal voor een strategisch overleg met directie en

MT, dit in verband met de aanpassing in de governance. Verder overlegde een deel van het bestuur eenmaal met de sector en vier keer met LNVN. Daarnaast wonen twee van de bestuursleden minimaal eenmaal per jaar de vergadering van de Adviesraad bij.

Bestuursamenstelling per 1 januari 2025:

- Mevr. R.M. (Renée) Bergkamp; voorzitter
- Dhr. R.F.M. (Robert) van Gorcom; penningmeester, vicevoorzitter en interim secretaris
- Mevr. E.P.J. (Elies) Lemkes-Straver; bestuurslid op voordracht van BioHuis
- Mevr. I.M.C.M. (Ivonne) Rietjens; bestuurslid op voordracht van BioNederland; secretaris
- Dhr. A.J. (Albert) Vermuë; bestuurslid

In 2025 hebben zich geen herbenoemingen voorgedaan.

Ivonne Rietjens heeft haar bestuurslidmaatschap per 31 december 2025 moeten beëindigen. Per die datum heeft Albert Vermuë de secretarisrol van haar overgenomen. Het bestuur zal zodra de aangepaste statuten zijn goedgekeurd overgaan tot benoeming van een nieuw bestuurslid.

Schema van aftreden van de leden van het bestuur				
Naam	benoeming 1e termijn	benoeming 2e termijn	benoeming 3e termijn	einddatum benoeming
I.M.C.M. Rietjens	01-09-2020	01-09-2024		
	n.v.t.	01-09-2027		
R.M. Bergkamp	01-07-2020	01-07-2024	n.v.t.	01-07-2028
A.J. Vermuë	01-09-2020	01-02-2024	01-02-2028	01-02-2029
R.F.M. van Gorcom	01-07-2022	01-07-2026	n.v.t.	01-07-2030
E.P.J. Lemkes-Straver	01-01-2024	01-01-2028	n.v.t.	01-01-2032

Verslag van de ondernemingsraad van Skal Biocontrole

2025 is het laatste jaar zittingsjaar van de OR in deze samenstelling. In 2026 begint de nieuwe OR met daarbij vier van de huidige leden en drie nieuwe leden. Het is goed om te zien dat de opgedane ervaringen worden meegenomen naar een nieuw zittingsjaar en er nieuwe leden zijn om nieuwe ideeën en energie te brengen.

Gedurende het jaar zijn de volgende instemmingsaanvragen behandeld; arbeidsvoorwaarden Team Import, strategisch opleidingsbeleid en aantrekken van een andere arbodienst. De OR heeft daarnaast haar input geleverd, zowel vanuit signalen van Skal-medewerkers als vanuit inhoudelijke kennis.

In aanloop naar 2026 waarin arbeidsvoorwaarden en de inrichting van pensioen in overeenstemming met WTP op de agenda staan heeft de OR voorbereidend werk gedaan door een medewerkersenquête te houden en een externe adviseur aan te trekken voor de begeleiding om tot een goed onderbouwde reactie op het toekomstige instemmingsverzoek.

Ook is in 2025 vernieuwde aansluiting gezocht met de ondernemingsraden van andere keuringsdiensten die onderdeel zijn van KD6

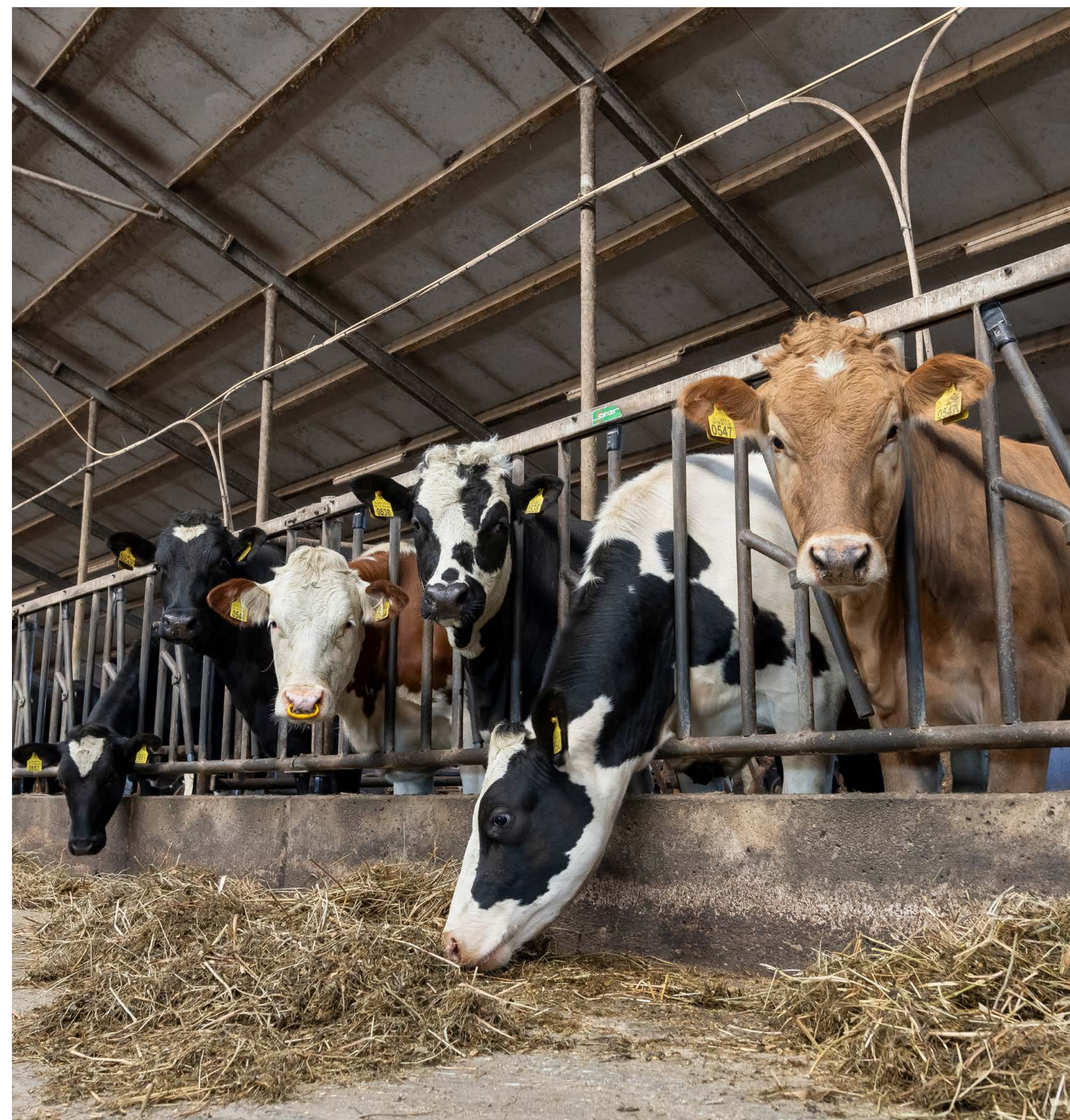
Verslag van de adviesraad van Skal Biocontrole

De adviesraad van Skal bestaat uit 16 vertegenwoordigers uit de biologische sector en kwam in 2025 vier keer bij elkaar. In 2025 is afscheid genomen van Ineke Mastebroek en is er een nieuwe voorzitter toegetreden in de persoon van Ad Tabak.

Een belangrijke taak van de adviesraad, het toezien op onpartijdigheid, objectiviteit en onafhankelijkheid, is in de afgelopen jaren uitgewerkt tot een aantal indicatoren. In 2025 zijn deze indicatoren nader ingevuld en uitgewerkt

door Skal-medewerkers. De adviesraad heeft na beoordeling geen zaken gezien waarbij de onpartijdigheid, objectiviteit en onafhankelijkheid van Skal in het geding was. Het bespreken van sectorbrede signalen is een vast punt op de agenda.

In 2023 heeft de adviesraad naar aanleiding van de evaluatie van de toezichtarrangementen adviezen opgesteld. Een aantal hiervan zijn in 2024 door Skal overgenomen. In 2025 is een ander punt, namelijk het verhandelen van verpakte producten, in het risicomodel opgenomen. De inventarisatie heeft in 2025 plaatsgevonden en de uitwerking ervan meegenomen voor de risico-indeling voor 2026. Verder is begin 2025 een advies uitgebracht over ICT, in verband met de vernieuwing van het workflowpakket Bio-Connect. Dit advies zal door Skal worden meegenomen. In december is er van zeven leden van de adviesraad afscheid genomen. Om continuïteit in de adviesraad te behouden is ervoor gekozen om nu ongeveer de helft te vervangen en over twee jaar de overige leden, die dan twee termijnen hebben gediend in de adviesraad. De zeven vertrekkende leden zijn bedankt voor hun jarenlange inzet. De procedure voor werving van nieuwe leden is eind 2025 in gang gezet.

“We werken met een vragenlijst en vragen bedrijven altijd om een massabalans voor te bereiden. **Dat wat er als biologisch product uitgaat, moet ook als biologisch product binnenkomen.**”

Skal Biocontrole in 2026: Vooruitblik

Bij het schrijven van dit jaarverslag zijn er meerdere ontwikkelingen voor 2026 bekend die impact hebben op de biologische sector en daarmee van invloed kunnen zijn op het takenpakket van Skal.

Inspecties: voor een betrouwbaar biologisch product

Eén van de belangrijkste uitdagingen zal zijn om de 9.400 geplande inspecties in 2026 uit te voeren binnen de daarvoor gestelde tijdperiodes. Hoewel het soms vanzelfsprekend lijkt, blijft dit de belangrijkste opdracht voor Skal. Door de uitvoering van deze inspecties zet Skal zich ervoor in dat de consument een betrouwbaar biologisch product kan kopen en zorgt Skal voor een level playing field voor de biologische sector.

Tarieven voor controles op biologische importzendingen

In 2026 zal de implementatie van de DOM-controles op biologische importzendingen verder afgerond worden met de introductie van heffingen voor de dekking van de kosten van de uitvoering van deze kosten bij Skal. In oktober 2025 zijn de tarieven ter dekking van deze handelingskosten vastgesteld door het bestuur, goedgekeurd door de minister en gepubliceerd richting de sector. Tot 1 april 2026 hebben de importeurs uit Nederland en de andere Europese lidstaten de gelegenheid zich kosteloos bij Skal te registreren. Deze registratie is noodzakelijk om alle voor de facturering relevante gegevens van de importeurs te ontvangen.

Implementatie van nieuwe sanctiemaatregelen

Verder staat 2026 in het teken van de implementatie van additionele sanctiemaatregelen bij Skal zoals de last onder dwangsom (nu nog opgelegd vanuit de NVWA) en de invoering van de bestuurlijke boete als handhavingsinstrument. Deze twee instrumenten zijn belangrijk om in aanvulling op de herstelmaatregelen, zoals het opschorten en intrekken van certificaten, in specifieke gevallen sanctionerend te kunnen optreden om bedrijven te motiveren tot naleving.

Nauwe samenwerking tussen de zes keuringsdiensten

De zes keuringsdiensten (BKD, COKZ, KCB, NAK, Naktuinbouw en Skal) zijn in 2025 nog nauwer gaan samenwerken. Er is vaker en op meerdere vlakken kennis gedeeld, om van elkaar te kunnen leren en efficiënter te kunnen werken. De keuringsdiensten hebben dit jaar samen afgesproken op welke kenmerken ze beoordeeld kunnen worden, om te bepalen wanneer zij hun werk goed doen. Elke vijf jaar vindt zo'n beoordeling plaats. Dat is verplicht volgens de wet, als verantwoording naar de eigenaar van de keuringsdiensten: het ministerie van LNVN. Met deze afspraken wordt de beoordeling van alle keuringsdiensten nu gelijkgetrokken. Ook zijn de keuringsdiensten zich bewuster geworden van hun positie als zelfstandige organisaties, die handelen vanuit het publieke belang. Ze trekken voortaan samen op, of stemmen af, in relatie met de overheid en de maatschappij.

De keuringsdiensten helpen elkaar al langere tijd met personeel. In drukke tijden of op kwetsbare functies, worden medewerkers bij een andere keuringsdienst ingezet. Om dit op een standaard manier te doen, is één tariefmodel gemaakt. Kosten worden nu tussen de keuringsdiensten op één manier verrekend. Ook is de arbeidsfilm van verschillende functies vergeleken, om meer inzicht te krijgen in wie wanneer bij elkaar kan inspringen. Ten slotte is er gezamenlijk gewerkt aan betere veiligheid van computersystemen. Dit is nodig om te voldoen aan nieuwe wettelijke verplichtingen (NIS2). Een belangrijk deel hiervan is scholing van medewerkers op het gebied van cybersecurity. Door dit samen te organiseren, is veel geld bespaard. Ook opleidingen op andere vlakken worden nu gezamenlijk opgezet.

Begroting 2026

Voor 2026 zijn, op hoofdlijnen, de volgende baten en lasten begroot:

Begroting 2026 (bedragen in €)	
Baten	
Retributies	15.476.605
Rijksbijdrage LNVN	7.149.640
Totaal baten	22.626.245
Lasten	
Personeelslasten	14.360.775
Afschrijvingen op vaste activa	250.000
Overige lasten	6.638.630
Totaal lasten	21.249.405
Saldo baten en lasten	1.376.840
Financiële baten en lasten	180.000
Resultaat voor belasting	1.556.840
Belastingen over het resultaat	398.255
Resultaat na belasting	1.158.585

Het resultaat van € 1.159K zal aangewend worden om ICT-investeringen te financieren.

Skal
BIOCONTROLE

Voor een
betrouwbaar
biologisch product

Colofon:

Dit jaarverslag is een uitgave van Stichting Skal Biocontrole. Skal is toezichthouder en certificeerder voor de biologische productie, aangewezen door het ministerie van LVN.

Eindredactie: Skal Biocontrole

Fotografie: Marloes Sahin, Harry Kolenbrander en Wouter van der Sar

Stichting Skal Biocontrole
Postbus 384, 8000 AJ, Zwolle
www.skal.nl
info@skal.nl
038-4268181